

Зміст

Епізоди з життя чудної людини	3
ПЕРШЕ КОХАННЯ ІВАНА ПЕТРОВИЧА	4
ІВАН ПЕТРОВИЧ І ФЕЛІС	18
ІНТЕЛІГЕНТ	68
До читача	69
Пролог	71
Божественна дівка.....	72
На гальорці	73
В ложі	75
В партері.....	76
«Окремий кабінет»	79
ЧАСТИНА ПЕРША.	81
Перші роки	81
Народження Інтелігента	81
Інтелігент-немовля	85
ЧАСТИНА ДРУГА. Юність інтелігента	87
Інтелігентове дитинство.....	90
Інтелігент-підліток	96
Оповідання Інтелігента	97
ЧАСТИНА ТРЕТЯ. Дозрілість інтелігента.....	129
ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА.	153
Член партії «И. И.» («Испуганная интеллигенция»). 153	
ЧАСТИНА П'ЯТА.	176
Радянській батьківщині на користь	176
ЧАСТИНА ШОСТА. Особистий день інтелігента	194
Епілог	217
Примітка.....	218
Леонід Гаврилович Скрипник (<i>біографія</i>)	219

ПЕРШЕ КОХАННЯ ІВАНА ПЕТРОВИЧА

Ім'я їй було Льоля, їй було 12 років, вона вчилася в найаристократичнішій гімназії, вона мала знамениті чорні кіски з червоними бантами, її чорні оченята щомить ладні були спалахнути сміхом, її брови вміли, проте, гоноровито хмурніти, вона мала зворушливо-тонкі ручки й ніжки, вона жила в сусідньому будинкові, й вікно її виходило у двір, де жив Іван Петрович, її тато був неймовірно поважний, одягнений у виц-мундир вчитель математики, в неї була мама, що одночасово здавалася Івану Петровичу втіленням аристократизму і відьмою; від її смуглявих рум'яних щічок пахло чимось смачним і холодним навіть у гарячі літні дні, і, нарешті, їй хронічно злазила або права, або ліва панчішка, або злазили обидві разом. На перші два випадки вона зупинялась раптом, з усього розгону, й натягала панчішку стоячи, а в другому разі чомусь обов'язково сідала де траплялось, і потім уже давала лад своєму вбранню.

Вона була першою жінкою, що Іван Петрович покохав.

Йому тоді було 13 років. Любов його була прекрасна й болісна.

Я вже казав раніше, що я — не поет. Гадаю, що це й краще. Правда, поети інколи мають справжній хист винаходити нові слова, щоб змальовувати речі, вже так багато разів змальовані, як от любов, але це трапляється дуже зрідка. Проте, вони любов цю вперто й натужно розписують і віршами, і прозою, і

це можна пояснити їхньою другою властивістю — вмінням не зважати на факт існування оцих самих незчисленних описів що їх раніше вже поробили інші. Кожен поет творить так безпосередньо, ніби він перший в історії людства описує дану річ, або так, ніби він не читав ніколи нічого. Останнє, між іншим, трапляється инколи й насправді.

Я не поет, і я, на жаль, прочитав силу-силенну книжок, як про любов, так і про інші речі, що їх мені доводиться торкатися в своєму оповіданні. Про любов більше, ніж про що інше, — не тому, що це питання цікавить мене більше за інші, але тому, що воно над усі інші питання цікавило більшість авторів тих книжок, що мені довелось прочитати. Це питання, як відомо, викликає надзвичайну цікавість у більшості людей, і тому відіграє в їх життю велику роллю... Проте, можливо, що справедливим буде встановити й обернену залежність...

Отже, не будши поетом, я обмежуюсь ролею історика, незначною зовні, але надто істотною ролею оповідача подій, що вже одійшли в минуле, усі аж з самого початку оповідачеві відомі, відомі здавна і тому вже втратили властивість бентежити й захоплювати його самого.

З Іваном Петровичем я був знайомий довгі роки, і хоч ніколи особливо його не любив, але ставився до нього з великою цікавістю. Тому я багато запитав та спізнав такого, про що не відали інші й про що инколи не відав навіть він сам. Зараз, коли Іван Петрович вже давно помер (і помер так подурному) і коли я почав писати щось подібне до історії його життя, в мені народжується почуття глибокої інтимної симпатії до нього. Я гадаю, що причина цього явища зрозуміла — людина завжди, чи то раніш, чи пізніше починає любити ту справу, до

якої взялася совісно й серйозно, — і я певен, що ця передумова не вплине на мою об'єктивність, що вона, як я дуже хотів-би, мусить бути найбільшою цінністю моєї роботи.

Про любов мені теж чимало доведеться говорити, але кажу ще раз — робитиму я це не з тих причин, що пояснюють тотожню поведінку поетів та белетристів-прозаїків, а просто тому, що в історії Івана Петровича любов відограла також не малу, хоч і не зовсім звичну, роль. А я — історик,

Отже, Іван Петрович на тринадцятому році свого життя покохав.

На цей час він уже встиг відчути свою безпорадну самотність, хоч і не встиг ще усвідомити її безпорадність. Часто на душі Івана Петровича було самотно й темно, хоч із природи своєї був він бадьорий і життєрадісний. Правда, свою життєрадісність він швидко навчився стримувати. Життєрадісність була дуже сильною емоцією Івана Петровича, а вияв сильних емоцій завжди дуже сильно розкриває людину, оголює її, робить незахищеною. Треба бути дуже певним м'якості й делікатності інших, щоб почувати себе безпечно навіть оголеному. Або — треба цілком щиро зневажити цих людей: зневага — чудовий захист. Але Іван Петрович на той час ще не зневажав своїх ближніх, а певність власної безпеки, природжену довірливість людини до собі тотожніх, оці самі тотожні дуже швидко знищили. Це робиться дуже просто й легко. Взагалі-ж добре найлегше знищити.

На той час Іван Петрович ще не навчився цінити свою самотність. Він не зміг достоту вивчитись цього і протягом усього життя. Він був надто нормальний у всій своїй чудності й не вмів викрити позитивну цінність явища, якого цінність тільки нега-

тивна, — бо цінність самотності є лише в позбавленні від численного лиха та болю, що виникають у зносінах із людьми. Визначення щастя, як «відсутності страждання», трагічне визначення безнадійного шопенгаверового генія — було органічно чуже душі Івана Петровича, як і кожній здоровій душі. Щастя він завжди уявляв, як реальну цінність, і тому завжди прагнув до нього, навіть у таких випадках, коли, досвідчений роками, заздалегodi знав, що досягнути його не зможе.

Я не знаю, що таке любов у істотній, глибинній суті. Визначення любові і віршами:

Любов — пташка золота.

Любов — радість, любов рай...

Так, як і визначення тих комсомольців, що схилили правильну лінію партетики — визначення, що за ним любов — «гола фізіологія», так само й містично-космічна концепція любові, як вияву якоїсь всесвітньої сили, що їй підвладні взаємини світів, цілих сузір'я, і взаємини двох мух на вашому рукописі, — всі ці різноманітні визначення любові мають для мене однакову цінність, або однаково не мають ніякої цінності. Я не знаю, що таке любов у її істотній глибинній суті.

Але я знаю любов по її виявах у людині, я довго й зблизька спостерігав Івана Петровича й тих, що його любили, і тих, кого він любив.

Перша любов Івана Петровича народилася вмить, «з першого погляду», а це й є, за авторитетним свідченням усіх авторів, що мені їх довелося перечитати, доказ справжньої любові. І дійсно, любов Івана Петровича безперечно була справжня — я стверджую це, хоч ніхто в світі не знає різниці між любов'ю справжньою та несправжньою.